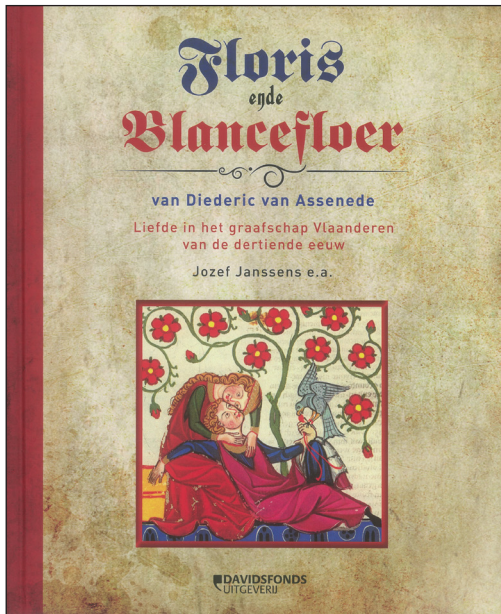

FLORIS ENDE BLANCEFLOER

PAUL VERHUYCK

Een paar maanden geleden is mijn beste vriend overleden na een pijnlijke lijdensweg te wijten aan een medische fout. Ik kende hem al toen hij elf jaar was en we naar dezelfde middelbare school fietsten, en de laatste jaren zag ik hem gemiddeld twee keer per week. Hij heette Florent en was getrouwd met Lili-ane. Pas jaren later zei ik hem eens dat hij dus de bloem was en zijn echtgenote de lelie. Hij had er zelf nog niet aan gedacht, dat ze een poëtische combinatie waren van de roos (gezien als de bloem der bloemen) en de lelie, een levende variant van Floris en Blancefloer.

De idyllische roman *Floris ende Blancefloer*, wellicht van Grieks-Byzantijnse komaf, gaat over twee verliefde kinderen, geboren op dezelfde dag. Floris is een Spaanse moslim, Blancefloer de dochter van een christelijke slavin. Zij moeten

vele beproevingen overwinnen alvorens te trouwen. Zij wordt door de vader van Floris als haremmisje verkocht aan de emir van Babylon (= Caïro). Aan Floris wordt verteld dat Blancefloer dood is: hij krijgt een schijngraf te zien. Na heel wat avonturen vinden ze elkaar in 'Babylon', waar de emir hen vrijlaat. Op het einde erven Floris en Blancefloer de Spaanse kroon. Ze krijgen een dochter: Bertha met de grote voeten. Daardoor kan de roman gezien worden als de sprookjesachtige geschiedenis van de liefde tussen de grootouders van Karel de Grote.

Als we ons beperken tot de bewaarde teksten, zien we dat de verteltraditie hierover in West-Europa start met een Franse roman, *Floire et Blanchefleur*, die in twee versies is overgeleverd. De eerste versie, misschien van ene Robert d'Orbigny, wordt door de romanisten de aristocratische versie genoemd, en is van rond 1160, bewaard in drie handschriften: zie ed. Leclanche 1980 en 2003. Die hoofse versie is de bron van de vertalingen in het Duits, Engels, Zweeds, Noors, Deens en ... Nederlands.

Voor de goede orde, eens en voor altijd: middeleeuwse vertalingen waren niet letterlijk. Zowat elke vertaling was een vrije bewerking, en daarom kan de studie van bewerkingstechniek en vertaalgedrag heel significant zijn voor de medioneerlandistiek. Men denke aan het oeuvre van Jacob van Maerlant of aan de *Reynaert* van Willem.

Bovendien werd de eerste Franse versie over *Floire et Blanchefleur* door een bijzonder getalenteerde anonymus vrijmoedig geparodieerd in een tintelfris meesterwerk, een literair pareltje van rond 1200, *Aucassin et Nicolette*, een *chantefable* (= een verhaal afwisselend in vers en in proza geschreven).

De tweede Franse versie, de zogeheten 'populaire', die iets militaristischer is, dateert van rond 1200, en heeft invloed gehad op Boccaccio (*Filocolo*), op een toneelstuk van Hans Sachs, en op een Spaans volksboek van 1512.

In 1906 heeft J.H. Reinhold een comparatistische studie over *Floire et Blanchefleur* gepubliceerd, waarin hij o.a. het motief van het ongelijke huwelijk terugvoert op *Amor et Psyche* van Apuleius, de *tor as puces* (de meisjestoren of harem) op het Bijbelse boek *Esther*, en de schijnbegrafenis op de laat-hellenistische *Apollonius van Tyr* (men denke ook aan *Cligès ou la fausse morte* van Chrétien de Troyes). Motiefhistorische sporen die niet altijd even overtuigend zijn. Het gegeven van twee verliefde kinderen die veel tegenwerking overwinnen kan ook gezien worden als een universeel thema: het spreekt de mensen overal aan. Doch de harentoren met eunuchen is wellicht wel van Arabische oorsprong.

Wanneer Floris tijdens zijn queeste verstopt zit in een bloemenkorf, kan dat misschien wel een Perzisch motief zijn, maar je kunt dat ook zien als een retro-etymologiserende woordspeling: de bloem verstopt tussen bloemen.

In het Nederlandse taalgebied kwam er al snel, een eeuw voor Diederik van Assenede, een anonieme Limburgse of Maaslandse verdietsing, de zogenaamde *Trierse Floyris* van circa 1170, dus bijna even oud als de Franse aristocratische versie. Het is echter slechts een fragment van 368 versregels, bewaard te Trier op repen perkament, zestien brokstukken van ongeveer twintig verzen. De *Trierse Floyris* werd soms toegeschreven aan Heinric van Veldeke. Hoe dan ook, misschien is die dicht bij Aken ontstane versie over de grootouders van Karel de Grote in verband te brengen met Duitse heiligverklaring van Karel in Aken in 1165?

In de dertiende eeuw (omstreeks 1255-1260) komt dan de bekendere Nederlandse vertaling die onderwerp is van deze publicatie, *Floris ende Blancefloer* van Diederik van Assenede, een kanselarijkerk aan het hof van gravin Margareta van Constantinopel, de moeder van Gwijde van Dampierre. De eerste teksteditie was van Hoffmann von Fallersleben, in 1836. Het handschrift van de roman, alsook een klein fragment uit de dertiende eeuw, berusten in de universiteitsbibliotheek van Leiden. Van de Nederlandse tekst verscheen een prozabewerking, omstreeks 1517 te Antwerpen gedrukt bij Jan van Doesborch (fragment bewaard in Gent). Daarna telt men nog 28 latere bewaarde drukken, van Antwerpen 1576 tot Haarlem 1895.

Floris ende Blancefloer van Diederik van Assenede, *Liefde in het graafschap Vlaanderen van de dertiende eeuw* begon als uitgangspunt voor een initiatief van de geschiedkundige kring Hallekin uit Assenede om, in de traditie van het beroemde 'tapijt' van Bayeux, een wandtapijt te borduren naar aanleiding van '750 jaar *Floris ende Blancefloer*'. Het Davidsfondsboek bevat de *status questionis* met betrekking tot de hoofse liefdesroman van Diederik van Assenede en is niet in eerste instantie bedoeld als wetenschappelijke studie, maar wil 'een groot aantal mensen' bereiken om de medioneerlandistiek 'van een breed maatschappelijk draagvlak' te verzekeren. Vandaar een wijldlopig overzicht van de historische achtergronden: volkstalige literatuur in Vlaanderen en omstreken, hoofse opvattingen over de liefde, kennis van de Oriënt via de kruistochten, de literaire erfenis van de tekst van Diederik ... Men verwachtte hier echter niet een tekstuitgave: er staat wel een ruime samenvatting in van de middeleeuwse roman op p. 147-159. Voor een editie moge ik verwijzen naar Leendertz 1912,

De Keyser 1945 ('lichtjes bekort') of Mak 1960 (1980). Voor een vertaling in het modern Nederlands raadplege men Diederic van Assenede, *Floris en Blancefloer*, van Ingrid Biesheuvel, Griffioen-reeks, Amsterdam 2001.

Na de breedvoerig opgezette en zeer onderbouwde studie over *Floris ende Blancefloer* en de ruim bemeten context volgen nog twee (of eigenlijk drie) zeer interessante studies, die er echter ietwat los van staan. In een aparte publicatie, bijvoorbeeld als artikel, hadden die addenda wellicht nog meer tot hun recht kunnen komen. Adrie de Kraker (UvA), schetst het (natuur- en cultuur)landschap, de zandstreek en de polderstreek, en het bestuur ervan in de dertiende eeuw in het Asseneder Ambacht, met name in verband met turf- en zoutwinning. Voor mij bevatte dat artikel bijzonder belangwekkende onthullingen. Jan Uyttendaele (KUL) en Veerle Uyttersprot (UG) bespreken de gebruiksmogelijkheden van oudere letterkunde, met name *Floris ende Blancefloer*, in het onderwijs – Uyttendaele 'in de klas', Uyttersprot 'in het hoger onderwijs', beide zeer pertinent. Die drie academische namen verklaren de vermelding *e.a.* na Jozef Janssens op de titelpagina.

Een ongewenst gevolg hiervan is dat de noten van Janssens op p. 245-252 verwijzen naar zijn bibliografie op p. 187-191, hetgeen het raadplegen bemoeilijkt, omdat elke 'e.a.'-auteur zijn eigen bibliografie heeft, maar de noten daarentegen in één corpus doorgenummerd werden. Bijvoorbeeld in noot 20 op p. 245, wordt verwezen naar Jankrift 2007: die moet je dan gaan zoeken op p. 188 (waar je hem overigens niet vindt).

Op p. 241 wordt het gedicht *De achttien dooden* tweemaal ten onrechte aan Remco Campert toegeschreven. In werkelijkheid is het van diens vader, Jan Campert.

Een mooi boek van het Davidsfonds, prachtig geïllustreerd in de fraai verzorgde stijl van *Spiegel van de Middeleeuwen* van dezelfde auteur, uit 2011.

Floris ende Blancefloer van Diederic van Assenede, Liefde in het graafschap Vlaanderen van de dertiende eeuw, Jozef Janssens e.a., Leuven, Davidsfonds, 2015, 256 p., gebonden, ISBN 978 90 59 0876 91, 49,99 euro.